

IZVJEŠTAJ O MONITORINGU GOVORA MRŽNJE U MEDIJIMA U CRNOJ GORI

2025

ĐURĐA RADULOVIĆ
ANA NENEZIĆ

Co-funded by
the European Union

Norway

SMART
Balkans
Civil Society for Shared Society
in the Western Balkans

Reporting
Diversity
Network

Autorke: Đurđa Radulović i Ana Nenezić

Stručnjak za metodologiju istraživanja i urednik: Stefan Janjić

Izdavači: Centar za istraživačko novinarstvo Crne Gore (CIN-CG) i
Media Diversity Institute (MDI)

.....

K2.0

Reporting Diversity Network (Mreža za izvještavanja o različitosti) – RDN osnovao je MDI. Partneri na projektu su MDI Western Balkans, Albanian Women in Audiovisual (AWA), Mediacentar Sarajevo, Kosovo 2.0, CIN-CG, Innovative Media.

.....

Ova publikacija je finansirana od strane Evropske unije (EU) i regionalnog projekta „SMART Balkans – Civilno društvo za zajedničko društvo na Zapadnom Balkanu“, koji sprovode Centar za promociju civilnog društva (CPCD), Center for Research and Policy Making (CRPM) i Institute for Democracy and Mediation (IDM), uz finansijsku podršku Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške (NMFA).

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost realizatora projekta i ne odražava nužno stavove Evropske unije (EU), Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške (NMFA), Centra za promociju civilnog društva (CPCD), Center for Research and Policy Making (CRPM) ili Institute for Democracy and Mediation (IDM).

IZVJEŠTAJ O MONITORINGU GOVORA MRŽNJE U MEDIJIMA U CRNOJ GORI 2025

ĐURĐA RADULOVIĆ
ANA NENEZIĆ

Sadržaj

5	Uvod
7	Metodologija
8	Kvantitativna analiza
11	Kvalitativna analiza
11	Analiza sentimenta
12	Analiza narativa
16	Analiza vidljivosti
17	Komparativna analiza
18	Preventivne i post akcije za borbu protiv narativa govora mržnje i dezinformacija
19	Zaključci

Uvod

Crna Gora je kulturno raznoliko društvo, sa više vjerskih i etničkih zajednica, a političke tenzije, govor mržnje i dezinformacije predstavljaju ozbiljnu prijetnju društvenom blagostanju. Tokom prethodnih godina, država se više puta suočavala sa talasima obmanjujućih narativa i neprijateljske retorike, naročito u periodima pojačanih društvenih tenzija.

Prema Indeksu slobode medija Reportera bez granica, Crna Gora je ostvarila blago poboljšanje, napredujući sa 40. mjesta u 2024. na 37. mjesto u 2025. godini. Iako Ustav i zakoni garantuju slobodu govora i izražavanja, u Indeksu se navodi da „slobodu medija i dalje ugrožava politički uticaj, neriješeni napadi na novinare/ke i ekonomski pritisci“.

U oktobru 2024. godine, Vlada Crne Gore usvojila je prvu Medijsku strategiju, nakon dugotrajnog procesa. Strategija se obavezala na unapređenje rodno osjetljivog izvještavanja, borbu protiv dezinformacija, podršku medijskoj pismenosti, jačanje nezavisnosti javnih emitera, unapređenje socioekonomskog položaja novinara/ki i osiguravanje fer konkurencije na medijskom tržištu. Međutim, medijska scena u Crnoj Gori ostala je i dalje zrazito polarizovana, a nije bilo značajnijeg napretka u jačanju samoregulacije medija i prevazilaženju podjela unutar medijske zajednice.

Podaci mreže *Safe Journalists* pokazuju da je tokom prethodne godine zabilježen rast napada na novinare i novinarkе, kolumniste i kolumnistkinje i fotoreportere i fotoreporterke. Istovremeno, primjetan je porast tolerancije vlasti prema veličanju velikosrpske politike, četničkog pokreta i sličnih ideologija. Ovo je posebno uočljivo u odnosu donosilaca odluka prema liderima Srpske pravoslavne crkve, koji su organizovali molebane za predstavnike četničkog pokreta i podizali spomenik četničkom vođi iz Drugog svjetskog rata Pavlu Đurišiću, koji je bio saradnik nacista. Takva dešavanja praćena su izvještavanjem pojedinih nacionalističkih medija koji su glorifikovali četnički pokret, kao i napadima na civilni sektor i medije koji su takve postupke osuđivali.

Ovakve aktivnosti dodatno su produbile podjele u Crnoj Gori po političkim, vjerskim i etničkim linijama, narušavajući društvenu koheziju

i stvarajući atmosferu nepovjerenja. Medijsko okruženje odražava ovu podjelu: dok pojedini ugledni mediji zadržavaju visoke profesionalne standarde i kredibilitet, drugi služe kao platforme za širenje zapaljivog sadržaja i neprovjerenih tvrdnji. Brzi razvoj digitalnih platformi i društvenih mreža dodatno je ubrzao širenje ovakvih narativa, otežavajući njihovo praćenje i suzbijanje.

Kao odgovor na pomenute trendove, CIN-CG, u okviru RDN-a, od 2021. godine sprovodi monitoring medija sa ciljem identifikacije i analize najizraženijih primjera govora mržnje i diskriminatornog diskursa. Istraživanje obuhvata tradicionalne i onlajn medije, kao i javne istupe političkih i vjerskih lidera, sa ciljem da se obezbijedi efikasniji odgovor na ove izazove.

Specifičnost ove studije ogleda se u njenom širokom i inkluzivnom pristupu. Umjesto striktne primjene pravnih definicija, istraživanje obuhvata širok spektar diskriminatornih izraza zasnovanih na vjeri, političkim stavovima, nacionalnosti, socijalnom ili ekonomskom statusu, invaliditetu, izbjegličkom ili migrantskom porijeklu, rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji. Ovakav pristup omogućava dublje razumijevanje načina na koji pojedinci i grupe postaju mete neprijateljskih napada, govora mržnje i diskriminacije.

Nalazi ovog istraživanja imaju za cilj jačanje nacionalnih i regionalnih napora u suzbijanju govora mržnje i diskriminacije. Posmatranje trendova u Crnoj Gori u širem kontekstu Zapadnog Balkana, monitoring RDN-a naglašava značaj prekogranične saradnje, inkluzivnog dijaloga i koordinisanih strategija u zaštiti demokratskih vrijednosti i društvene kohezije u regionu.

Metodologija

Definisani metodološki pristup prati prethodni izveštaj, čime se obezbeđuje kontinuitet u analizi medijskog sadržaja. Sproveden je sveobuhvatan monitoring tradicionalnih i onlajn medija, uključujući dnevne novine, televizijske programe, informativne portale, radio i društvene mreže poput X-a, Facebooka i Instagrama. Monitoring je bio fokusiran na identifikaciju i analizu govora mržnje i diskriminatornog sadržaja, sa posebnim akcentom na izjave i sadržaje koji potiču od javnih funkcionera i političara, imajući u vidu njihov značajan uticaj na javno mnjenje u Crnoj Gori.

Metodologija nije uključivala analizu komentara ispod medijskih objava, niti komentara korisnika na društvenim mrežama, već isključivo sadržaj koji direktno objavljuju mediji i uticajne osobe u Crnoj Gori. Sprovedena je kombinovanjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda, uz prilagođenu analizu diskursa. Prikupljeni slučajevi klasifikovani su prema više kriterijuma: temi, narativnim tehnikama, ciljanim grupama ili pojedincima,

profilu počilaca govora mržnje i diskriminacije, dometu i uticaju sadržaja, korišćenom medijskom formatu, kao i širem društveno-političkom kontekstu.

Kvantitativna analiza

U periodu od januara 2024. do juna 2025. godine, kroz monitoring sadržaja na tradicionalnim i digitalnim medijima koji su povezani sa brojnim socijalnim identitetima i grupama, uključujući rodne, etničke, religijske, seksualne manjine i migrante, prikupljeni su podaci koji su polazna tačka ovog izvještaja.

Od ukupno 81 pojedinačni slučaj govora mržnje i/ili diskriminatornog jezika, 34 su se odnosila na više kategorija, dok je 47 slučajeva obuhvatalo jednu kategoriju govora mržnje.

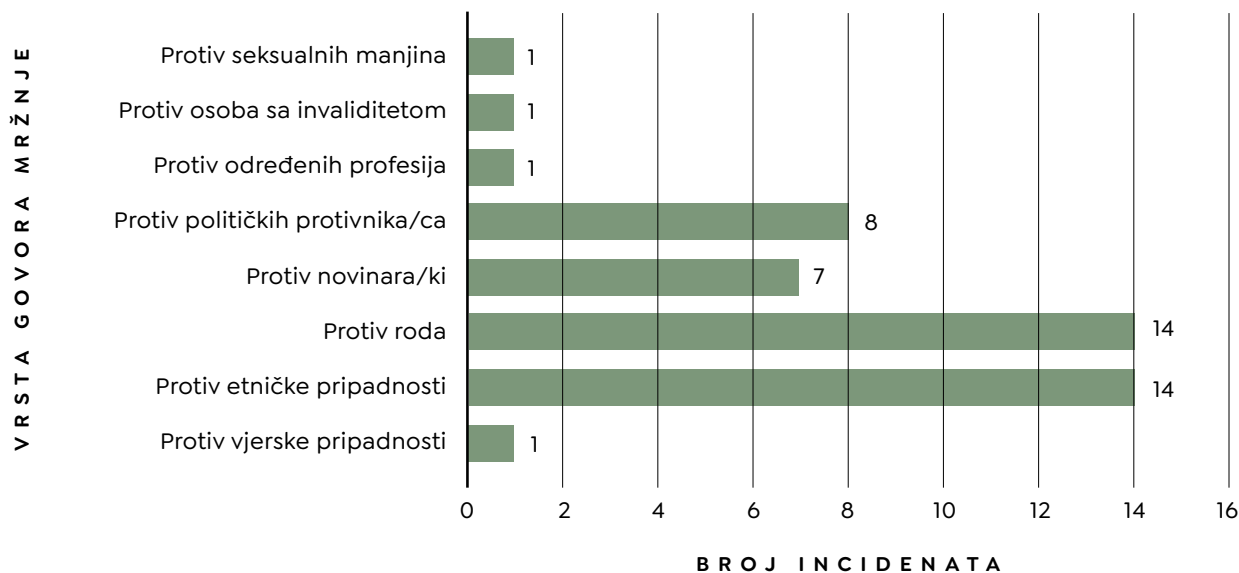
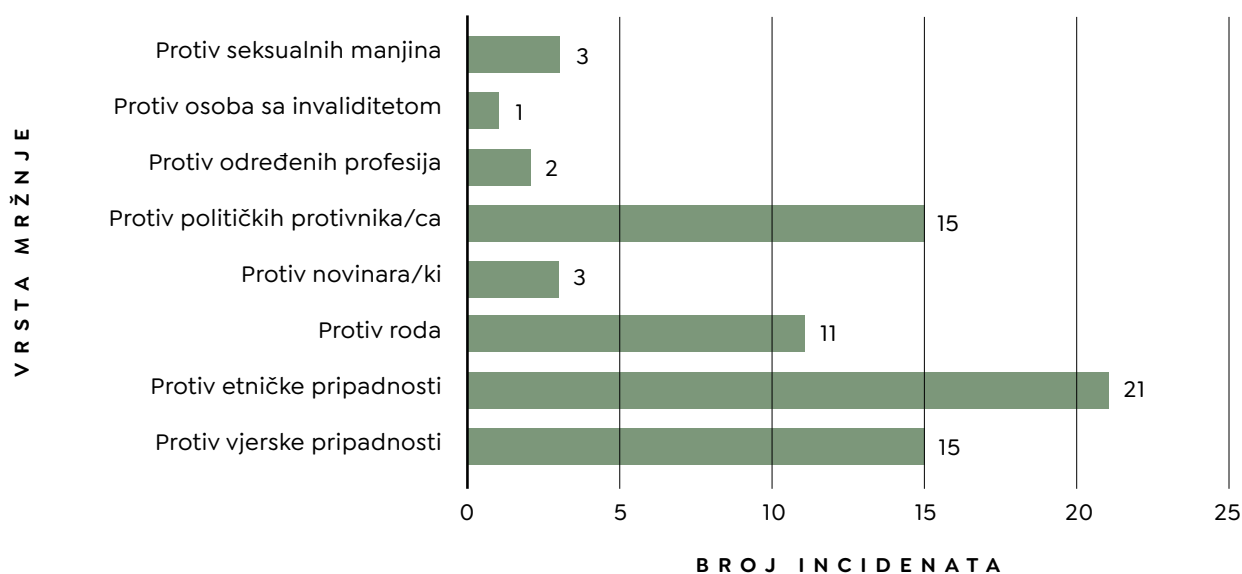
Najzastupljeniji oblik govora mržnje u Crnoj Gori usmjeren je protiv etničke pripadnosti, što je zabilježeno i tokom prethodnih perioda monitoringa. Ukupno je evidentirano 35 incidenata usmjerenih protiv etničkih grupa. Od tog broja, u 21 slučaju govor mržnje je istovremeno obuhvatao i drugi oblik, najčešće protiv vjerske pripadnosti. Ovo ukazuje na to da se govor mržnje u Crnoj Gori često prepliće sa govorom mržnje na vjerskoj osnovi. Mješavina etničkih i vjerskih zajednica u Crnoj Gori, u kombinaciji sa dubokim društvenim podjelama, potvrđuje i u ovom nalazima postojeće društvene tenzije u zemlji.

Govor mržnje usmjeren protiv roda predstavlja drugu najzastupljeniju kategoriju, sa ukupno 25 zabilježenih slučajeva, od kojih 11 uključuje i neki drugi oblik govora mržnje. Retorika usmjerena protiv političkih protivnika/ca treća je po učestalosti, sa 23 slučaja. Napadi koji su bili isključivo usmjereni na političke protivnike zabilježeni su u osam slučajeva, što ukazuje da su politički/e protivnici/ce, iako napadani zbog svoje političke pripadnosti, često istovremeno meta i na osnovu drugih identitetskih kategorija, prvenstveno vjere, etničke pripadnosti i roda.

Tokom perioda obuhvaćenog ovim izvještajem, CIN-CG je identifikovao 10 slučajeva govora mržnje usmjerenog protiv novinara i novinarki.

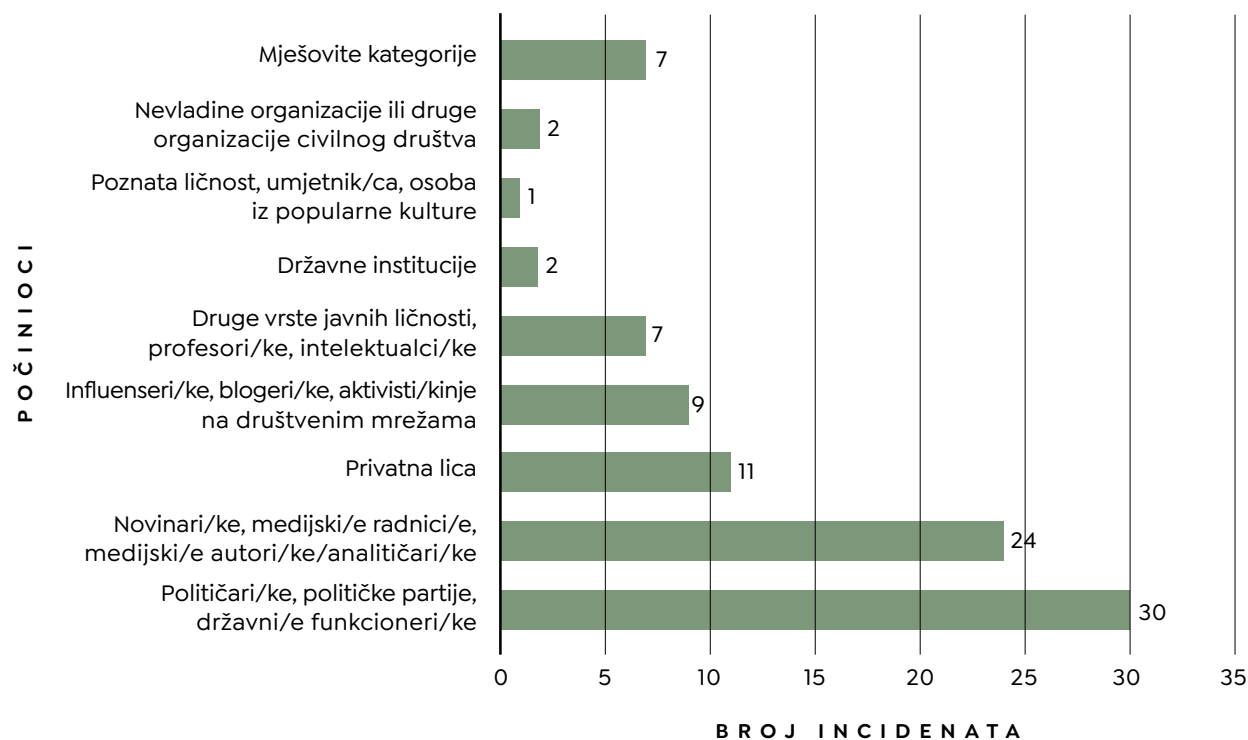
Kategorizacija višestrukih i pojedinačnih slučajeva

Kategorija	Ukupno	Procenat
Protiv vjerske pripadnosti	16	19.75%
Protiv etničke pripadnosti	35	43.21%
Protiv roda	25	30.86%
Protiv novinara/ki	10	12.35%
Protiv političkih protivnika/ca	23	28.40%
Protiv određenih profesija	3	3.70%
Protiv osoba sa invaliditetom	2	2.47%
Protiv seksualnih manjina	4	4.94%
Ukupno	81	100.00%

Grafikon 1. Broj incidenata usmjerenih na pojedinačne identitetske kategorije**Grafikon 2. Broj incidenata usmjerenih na više identitetskih kategorija**

Analiza izvora govora mržnje ukazuje na to da je u mnogim incidentima učestvovalo više aktera, naročito u slučajevima kada su političari/ke i institucije izazvali reakcije javnosti problematičnim izjavama ili postupcima. Najčešći akteri bili su političari/ke, političke partije i državni/e funkcioneri/ke, koji su učestvovali u 30 incidenata. Slijede novinari/ke, medijski/e radnici/e i medijski/e analitičari/ke, sa 24 zabilježena slučaja. Privatna lica bila su odgovorna za 11 incidenata, dok su profesori/ke i drugi intelektualci/ke identifikovani kao počiniooci, odnosno počiniteljke u osam slučajeva. Influenseri/ke, blogeri/ke i aktivisti/tkinje na društvenim mrežama učestvovali su u devet incidenata.

Nasuprot tome, organizacije civilnog društva, poznate ličnosti, umjetnici i osobe iz popularne kulture bili su uključeni u svega tri zabilježena incidenta, što predstavlja minimalan udio u ukupnom broju. U 32 slučaja evidentirano je učešće više počinilaca.

Grafikon 3. Počinioci govora mržnje i diskriminatornog diskursa

Razvrstavanje govora mržnje i diskriminatornog jezika na posebne kategorije pokazuje da se ogromna većina zabilježenih slučajeva nalazi u domenu verbalnih napada, pogrdnog označavanja grupa, stereotipa i otvorenog neprijateljstva. Ovi oblici govora mržnje prepoznati su u kategorijama negativnog grupnog etiketiranja, stereotipizacije i neprijateljstva, kao i uvreda, dok se širenje štetnih laži, dezinformacija i manipulativnih narativa pojavljuje u znatno manjem broju slučajeva. Ipak, većina zabilježenih incidenata sadrži kombinovane oblike govora mržnje.

Prijetnje su se uglavnom javljale zajedno sa podsticanjem na nasilje. Još jedan upečatljiv aspekt jeste namjerno širenje neistina, obmanjujućih narativa i manipulativnih informacija, koje čine nešto više od jedne desetine dokumentovanih incidenata. Ovi obrasci predstavljaju snažan alat za produbljivanje predrasuda i štete koju proizvodi govor mržnje, a često se pojavljuju udruženo.

Negativno grupno etiketiranje, stereotipizacija i neprijateljstvo	43
Uvrede (lične, ponižavajuće, degradirajuće)	53
Širenje štetnih laži, dezinformacija i manipulativnih informacija	24
Zloupotreba ličnih podataka, poluistine, curenje informacija iz državnih evidencija	4
Prijetnje, izjave koje potencijalno ugrožavaju bezbjednost	13
Podsticanje na nasilje	10
Zapaljiv govor (u kontekstu konflikta, ponavljane poruke različitih aktera, produženo kroz iste medije)	20

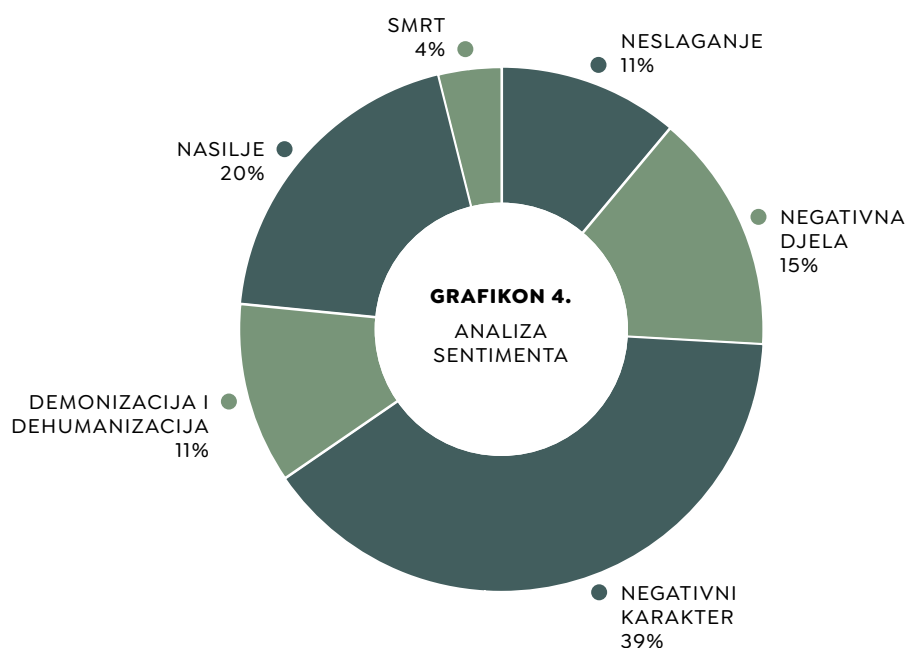
Kvalitativna analiza

Analiza sentimenta

Prijavljeni incidenti ocjenjivani su na skali od jedan do šest, pri čemu je jedan označavao neslaganje sa određenom grupom, a šest podsticanje na doslovno ubijanje ili eliminaciju grupe. Prosječna ocjena za sve slučajeve iznosila je 3,25, što ukazuje na umjeren nivo negativnog sentimenta u javnom diskursu. Gotovo 40 odsto slučajeva svrstano je u srednju kategoriju – **3: Negativni karakter**, koja uglavnom obuhvata nenasilnu negativnu retoriku, poput verbalnih uvreda.

Ovi nalazi ukazuju da, iako većina slučajeva govora mržnje ne poziva direktno na nasilje, oni ipak doprinose stvaranju atmosfere isključenosti i antagonizma kroz širenje štetnih prikaza i diskriminatornog ponašanja. Uvrede u ovoj kategoriji bile su najčešće usmjerene protiv žena, kroz uvredljivo verbalno etiketiranje sa ciljem da se prikaže kako sa određenim ženama “nešto nije u redu”.

Ilustrativan primjer, u kojem je učestvovalo više tradicionalnih medija, uključujući i javni servis Radio-televiziju Crne Gore (RTCG), odnosio se na objavljivanje netačnih informacija pod naslovima poput „Žene koriste više droga nego muškarci“. Informacije su se zasnivale na podacima sa onlajn ankete predstavljene na jednoj konferenciji, koje su novinari i novinarka pogrešno razumjeli ili interpretirali, što je dovelo do pogrešnih zaključaka i stigmatizacije žena u Crnoj Gori. Dodatno, senzacionalistički naslovi pojačavaju uticaj koji ovakvi tekstovi imaju na javnost.

Lakši oblici govora mržnje zabilježeni su u 25,9 odsto slučajeva unutar kategorija **Neslaganje** i **Negativna djela**. Takvi slučajevi obuhvataju izjave koje izražavaju protivljenje ili kritiku, a koje ne sadrže snažne uvredljive ili provokativne tonove koji su tipični za ozbiljnije oblike govora mržnje. Uvrede zasnovane na etničkoj i vjerskoj pripadnosti takođe su česte, naročito prema Albancima, Bošnjacima i muslimanima.

Kategorija **Neslaganje** (sentiment 1), koja obuhvata izraze koji vrijeđaju, omalovažavaju ili prikazuju pojedince ili grupe na štetan način zbog njihovog identiteta, čini 11,1 odsto slučajeva. Većina ovih slučajeva indirektno, ali jasno, potkopava nacionalnost ili etničku pripadnost određene grupe.

Incidenti drugog nivoa - Negativna djela odnose se na slučajeve koji uključuju neprijateljsko, ali nenasilno ponašanje usmjereno protiv određene grupe, i čine 14,8 odsto svih slučajeva. Na primjer, nezavisna poslanica Jevrosima Pejović je 8. marta najavila da je podnijela inicijativu za uvođenje menstrualnog odsustva. Cilj inicijative je da ženama omogući dva dana plaćenog odsustva mjesečno zbog izuzetno bolnih ciklusa. Neki komentari u vezi sa predlogom zakona branili su tradicionalnu ulogu žena, implicirajući da one moraju sve da podnose. Predloženi zakon je opisivao kao nepravda i lažno predstavljen kao pravo da se sedam dana izostaje sa posla.

Nivo četiri - Demonizacija i dehumanizacija obuhvata jezik koji dodjeljuje nehumane karakteristike pojedincima ili grupama, čineći ih podčovječnim ili nadčovječnim i inherentno opasnim. Nivo četiri je zabilježen u devet incidenata, što čini 11,1 odsto slučajeva. Ovaj oblik govora mržnje doprinosi stigmatizaciji i marginalizaciji ciljnih grupa prikazujući ih kao suštinski strane ili prijetelje. Ova kategorija je bila prisutna u nekoliko slučajeva nakon masakra koji se desio u malom crnogorskoj prijestonici Cetinju na Novu godinu. Tada su procrnogorski i prosrpski akteri pokušali pripisati tragediju vjerskoj pripadnosti i nacionalnosti počinioaca, povezujući njegov navodni vjerski i etnički identitet sa kultovima i nacionalnim identitetom. Neki su čak vrijeđali građane i građanke Cetinja, Srpsku pravoslavnu crkvu (SPC) i povezivali ubistvo sa tim identitetima.

Blizu 20 odsto svih slučajeva uključivalo je **otvoreno nasilje (sentiment 5)**. Ova kategorija obuhvata izraze koji nagovještavaju ili aludiraju na fizičko nasilje, pokazujući da značajan dio slučajeva govora mržnje teži podsticanju ili pravdanju nasilja prema određenim zajednicama. Zabilježena su dva slučaja usmjerena protiv novinara i novinark: jedna prijetnja nasiljem foto-reporteru Savu Preleviću i jedan slučaj stvarnog fizičkog nasilja prema novinarki Ani Raičković. Oba slučaja su počinili kontroverzni kriminalci i biznismeni osumnjičeni za korupciju, o kojima su žrtve izvještavale.

Nivo šest - Smrt, koji podrazumijeva doslovno pozivanje na ubistvo pojedinca ili grupe, prisutan je u tri slučaja, što čini 3,7 odsto. Jedan primjer uključuje dijete koje je slalo uznemirujuće prijetnje sa sloganima vezanim za genocid u Srebrenici, implicirajući pokolj muslimana i Bošnjaka. Zanimljivo, jedan od slučajeva u ovoj kategoriji počinio je bivši premijer i predsjednik Crne Gore, Milo Đukanović, kada je u intervjuu za online medij Antena M zaprijetio krvnom osvetom zbog hapšenja svojih saveznika osumnjičenih za organizovani kriminal.

Narativna analiza

Cilj ovog projekta i njegove istraživačke komponente je poboljšati razumijevanje modela propagande i jezika mržnje u medijima i javnoj komunikaciji na Zapadnom Balkanu, ali i da ojača sposobnost društva da reaguje, razvija kontranarative i gradi otpornost građana/ki. U tom kontekstu, značajno je konsultovati izvor poput priručnika Savjeta Evrope *“WE CAN! Taking Action against Hate Speech through Counter and Alternative Narratives”*.

U njemu se pojam narativ opisuje kao strukturisan i koherentan prikaz koji tumači međusobno povezane događaje, ljude ili informacije na način razumljiv čitaocu/teljki ili slušaocu/teljki. Kombinacija opisa i interpretacije daje značenje priči, povezujući pojedinačne događaje sa širim kolektivnim kontekstom.

Narativi igraju centralnu ulogu u oblikovanju, jačanju ili izazivanju nejednakih društvenih i političkih odnosa moći, koji leže u osnovi i legitimizuju govor mržnje, diskriminaciju i ekstremizam. Oni često kombinuju faktičke i fiktivne elemente kako bi izgledali vjerodostojno, angažujuće i uvjerljivo.

U ovom istraživanju fokus je proširen izvan uskog pravnog okvira govora mržnje, uključujući širi spektar diskriminatornih diskursa koji su uobičajeni kako u medijima, tako i u javnoj komunikaciji. Ova šira perspektiva omogućila je da ispitamo različite neprijateljske narative, posebno one koji ciljaju na rod, političke ili ideološke stavove, seksualnu orijentaciju, vjersku pripadnost i etnički identitet.

Na osnovu dokumentovanih slučajeva u definisanom vremenskom okviru, analizirali smo dominantni govor mržnje i diskriminatorni diskurs, kao i njihove podnarrative u odnosu na svaku od identificiranih ciljnih grupa.

Pregled narativa mržnje

Etnička diskriminacija, rasizam, ksenofobija

Etnička pripadnost u Crnoj Gori i dalje je najčešći cilj mržnje, sa 43,2 odsto slučajeva. Najčešće su meta Albanci, Bošnjaci, Srbi i Crnogorci.

Rodna diskriminacija – seksizam, seksualno uznemiravanje, mizoginija, transfobija

Seksizam i mizoginija ostaju najčešći oblici rodne diskriminacije u Crnoj Gori, sa 30,9 odsto slučajeva. Najčešće su meta politički angažovane žene, ali postoji i diskriminacija prema LGBTIQ+ osobama, uključujući homofobiju i transfobiju.

Politički i ideološki protivnici

Narativi protiv političkih ili ideoloških protivnika takođe spadaju među najčešće tipove, sa 28,4 odsto slučajeva. Od ukupno 23 slučaja, 15 je uključivalo i druge vrste govora mržnje, kao što su uvrede na osnovu etničke pripadnosti, religije ili roda, što pokazuje da počinioци govora mržnje koriste sve vrste ličnih uvreda. Narativi mržnje usmjereni protiv političkih i ideoloških protivnika dugo su prisutni u politički podijeljenom crnogorskom društvu.

Napadi na novinare/ke

Tokom perioda monitoringa zabilježeni su brojni nasilni napadi na novinare/ke, kao i pritisci iz institucija. Napadi na novinare/ke su porasli u posljednjih nekoliko godina, što se vidi u bazi podataka *Safe Journalists*. Podaci RDN-a pokazuju da narativi govora mržnje u javnosti imaju veoma snažan emotivni naboj i često uključuju poziv na nasilje, što je u skladu sa porastom slučajeva evidentiranih od strane *Safe Journalists*.

Etnički podnarrativi

Revizionizam četničkog pokreta i negiranje i relativizacija zločina nad ne-Srbima na Balkanu

Tokom ovog perioda monitoringa nastavila se relativizacija zločina četničkog pokreta iz Drugog svjetskog rata i glorifikacija njegovih predstavnika, što je uočeno i u prethodnim izvještajnim periodima. Situacija je dodatno zakomplikovana kada su visoki zvaničnici i predstavnici SPC javno glorifikovali ratne zločince poput Pavla Đurišića. Političari i predstavnici prosrpske opcije takođe učestvuju u ovoj glorifikaciji i relativizaciji zločina, što je izazvalo neetičko izvještavanje nekih prosrpskih portala i širenje govora mržnje u komentarima.

Predsjednik Opštine Pljevlja, Dario Vraneš, objavio je na svom Instagram storiju fotografiju uz pjesmu „Spremite se spremte četnici“. Na fotografiji su, između ostalih, predsjednik Opštine Nikšić, Marko Kovačević, i poslanik Nove srpske demokratije (NSD) Jovan Vučurović. „Mali, ali izabrani odred“, napisao je Vraneš uz objavljenu fotografiju, aludirajući na četnički pokret.

Nekoliko slučajeva izazvano je izjavama mitropolita crnogorsko-primorskog Joanikija, koji je istakao da je Pavle Đurišić, član četničkog pokreta u Drugom svjetskom ratu, koji je naredio brojne masakre muslimanskog stanovništva u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, bio „veliki heroj“. Drugi članovi, poput mitropolita Metodija iz Eparhije budimljansko-nikšićke SPC, nastavili su istorijski revizionizam započet od strane njihovog kolege Joanikija.

Još jedan zapanjujući primjer izazvala je Eparhija budimljansko-nikšićka SPC, povodom slučaja Blagoja Krušića, člana četničkog pokreta i „Crne ruke“ tokom Prvog svjetskog rata. Eparhija je organizovala osveštenje njegovog spomenika u Banjanima u Opštini Nikšić na hrišćanski praznik Svetog Ćirila Aleksandrijskog. Marko Kovačević, prosrpski, nacionalistički gradonačelnik Nikšića, prisustvovao je liturgiji i osveštenju. Mitropolit Metodije opisao je tada Dragoljuba Mihailovića, lidera četničkog pokreta i Pavla Đurišića kao „heroje“ i „prve gerilce u Evropi protiv fašizma“, ignorišući istorijske dokaze o njihovim zločinima nad civilima i manjinama (npr. muslimanima) tokom Drugog svjetskog rata, kao i one prema pripadnicima/cama partizanskog pokreta.

Ove događaje pratila je podrška na internetu i problematični tekstovi pojedinih prosrpskih portala. Neregistrovani prosrpski portal *IN4S* ponovno je objavio kolumnu pod naslovom „Svi smo mi Pavle Đurišić“, koju je napisao sveštenik Ognjen Femić. U toj kolumni, Pavle Đurišić opisuje se kao „veliki borac za naš narod“, slavi se njegov rad i četnički pokret u cjelini. Četnici se nazivaju „zapadnim saveznicima“, tvrdi se da najveće zapadne demokratije slave četnički pokret kao svog jedinog saveznika tokom Drugog svjetskog rata na teritoriji bivše Jugoslavije. Kao dodatno opravdanje za slavljenje četnika, navodi se da je Srbija rehabilitovala četnički pokret, dok se Crna Gora kritikuje što nije odala počast Pavlu Đurišiću. Prosrpski portal *Barski info* objavio je vrlo problematičnu kolumnu pod naslovom „Kada istina (o Pavlu Đurišiću) boli“, potpisanu od strane uredništva. U članku se tvrdi da Crnu Goru uznemirava Pavle Đurišić, iako se četnički pokret u Srbiji deklarise kao „antifašistički i slobodoljubivi“. Tekst zatim prelazi na kritiku manjinskih naroda u Crnoj Gori, navodeći da promovišu „Veliku Albaniju“.

Etničko-vjerski narativi protiv muslimana i pripadnika etničkih manjina

Od ukupnog broja 13 slučajeva uključivalo je i vjersku i etničku diskriminaciju, što čini 37,1 odsto onih koji se tiču etničkih narativa i 81,2 odsto slučajeva koji se odnose na vjerske narative. Ovo ukazuje da su ove dvije kategorije često isprepletene u crnogorskom društvu i medijima. Od 13 slučajeva, 11 je obuhvatilo narative protiv islama i albanske ili bošnjačke etničke pripadnosti, odnosno relativizaciju zločina počinjenih nad njima na Balkanu. Sedam od 13 slučajeva (53,8 odsto) počinili su političari/ke ili druge javne ličnosti, poput vjerskih zvaničnika, a ti slučajevi su obično praćeni promocijom štetnih narativa putem interneta, kroz komentare i članke.

Vladislav Dajković, prosrpski političar, reagovao je uvredama i neutemeljenim optužbama prema Bošnjačkoj stranci (BS) kada je ta stranka tražila istorijsko obilježavanje masakra muslimanskog stanovništva u selu danas nazvanom Tomaševo. Dajković je tvrdio da BS želi da Srbe proglasi „genocidnim narodom“ i da „za Jasenovac postoji više dokaza nego za Srebrenicu“. Dajković je to napisao na X nalogu, ostvarivši veliki doseg, a status je imao i mnogo retvitova i podržavajućih komentara koji su dodatno širili štetne narative protiv Bošnjaka i muslimana.

Četvrtog septembra, prosrpski portal *Borba* postavio je tekst sa neregistrovanog portala *Srpska 24* pod naslovom „Koncert za Nermina – islamizacija Podgorice“, u kojem su etničke i nacionalne uvrede bile upućene kandidatu Demokratske partije socijalista (DPS) za gradonačelnika Podgorice na lokalnim izborima. Tekst je sadržao govor mržnje i diskriminatorne stavove prema pripadnicima islamske zajednice i, generalno, prema vjerskim i nacionalnim manjinama u Crnoj Gori.

Iako bi mediji i političari/ke trebali služiti kao korektiv u društvu i postavljati primjere, u Crnoj Gori situacija je često suprotna. Problematici narativi nalaze se u epicentru političkih događaja – brojni politički, vjerski i drugi akteri aktivno promovišu govor mržnje, diskriminaciju, pa čak i podsticanje na nasilje, što samo produbljuje podjele i ugrožava stabilnost crnogorskog društva.

Rodni podnarativi

Diskriminacija žena u javnom prostoru

Kada je riječ o rodno orijentisanim narativima, koji su i u ovom i u prethodnim ciklusima monitoringa bilježili najveći broj incidenata nakon etničkih narativa, posebno istaknuti podnarativ je govor mržnje i uvrede usmjerene prema uspješnim ženama u politici, aktivizmu i novinarstvu. Na primjer, bivša ministarka prosvjete Vesna Bratić bila je izložena ponovljenim napadima. Irena Radović, kada je bila kandidatkinja za guvernerku Centralne banke Crne Gore (CBCG) (kasnije je i preuzela tu funkciju) bila je meta napada u tekstovima portala *Aktuelno.me*. Portal je na izrazito mizogini način, manipulirao činjenicama iz privatnog života Radović kako bi je diskreditovali.

Na Facebook stranici *Narodna Sloga* objavljen je napad na direktoricu Mreže za afirmaciju nevladinog sektora (MANS), Vanju Čalović. Na stranici je postavljena fotografija psa, iz pasmine dalmatinaca, kako kopa po pijesku Velike plaže, uz natpis „Ni zrnce Velike plaže“. Ovo je jasna aluzija na kampanju diskreditacije koju je, tada vladajući, DPS sproveo protiv Vanje Čalović 2014. godine. U to vrijeme na naslovnoj strani crnogorskog izdanja *Informera* objavljena fotografija žene sa zamagljenim licem koja ima seksualni odnos sa psom, dalmatincem. U tekstu je autor tražio od Vanje Čalović da potvrdi da li je ona žena sa fotografije. Tada je Čalović imala dva dalmatinca, a zla i podla kampanja protiv nje vodila se preko *Informera*, koji je u Crnoj Gori ugašen 2016. godine.

Poslanica Jevrosima Pejović također je bila meta nekoliko napada. Osim što je postala žrtva javnog mizoginog gnjeva kada je predložila zakon koji bi ženama sa izuzetno bolnim menstruacijama omogućio bolovanje tokom tog perioda, bila je izložena uvredama i kada je javno kritikovala problematične ugovore koje je Crna Gora potpisala sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima (UAE).

Podnarativi protiv političkih protivnika/ca

Protivnici ne biraju sredstva pri napadima

Napadi na političke protivnike/ce česta su pojava u Crnoj Gori i predstavljaju jednu od najraznovrsnijih kategorija, sa žrtvama koje uključuju aktiviste/kinje, novinare/ke, predstavnike/ce civilnog društva, političare/ke i zvaničnike institucija. U polovini slučajeva počinioци su bili političari/ke ili uticajne javne ličnosti, dok su u 31,3 odsto slučajeva počinioци bili mediji, kolumnisti/kinje ili novinari/ke. Ono što se posebno izdvaja u ovoj kategoriji je da su većina napada na političke protivnike/ce kombinovana sa napadima baziranim na drugim identitetskim kategorijama: etničkoj pripadnosti, religiji ili rodu. Počinioци ne oklijevaju da koriste dezinformacije i laži kako bi diskreditovali svoje protivnike/ce.

Na primjer, prorežimski, prosrpski portal *Borba* objavio je članak u kojem su uvrijeđeni studenti koji protestuju zbog masakra u Cetinju početkom januara 2025. Studenti su protestovali zbog sporog odgovora Vlade na tragediju, za koju tvrde da je prouzrokovala dodatne žrtve. Portal je tvrdio da su studenti vrijeđali ubijene u cetinjskom masakru pravljenjem buke na protestu, iako su studenti zapravo najavili da će praviti buku ispred zgrade Vlade kako bi pokazali da njihovi zahtjevi nisu ispunjeni.

Napadi na novinare/ke

Agresivni napadač na novinarku je procesuiran

Tokom perioda monitoringa, napadi na novinare/ke postajali su sve učestaliji, uključujući neke od najozbiljnijih incidenata u posljednjih nekoliko godina – poput fizičkog napada na urednicu lista *Pobjeda*, Anu Raičković, od strane kontroverznog biznismena Zorana Bećirovića, njegovog sina i tjelohranitelja. Raičković je izvještavala o Bećiroviću, što se smatra povezanim sa napadom. Napad je uključivao i verbalno i fizičko nasilje, a crnogorsko pravosuđe je procesuiralo počinioce, koji su osuđeni na zatvorsku kaznu.

Analiza vidljivosti

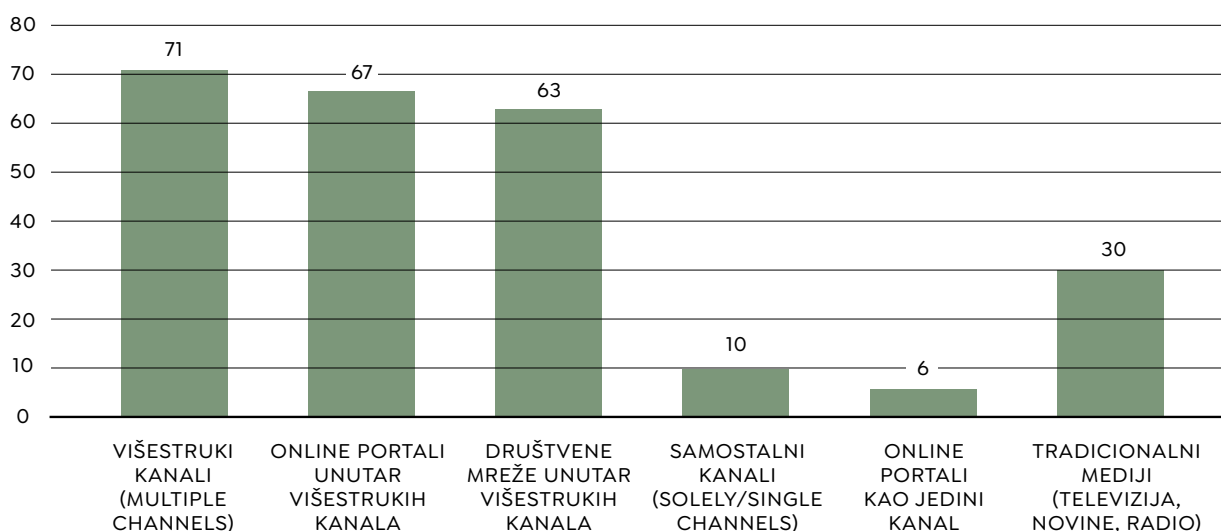
Kanali putem kojih se prenosi govor mržnje pružaju dodatno pojašnjenje o načinu na koji se šire problematični narativi. Situacije u kojima takav sadržaj postoji samo u jednom mediju su rijetke; uglavnom se širi kroz više kanala. Analiza prisustva govora mržnje na različitim platformama u Crnoj Gori pokazuje da je velika većina slučajeva, 71 od 81 (87,6 odsto), podijeljena putem više platformi. Online portali bili su prisutni u 67 slučajeva sa višestrukim kanalima (94,3 odsto), dok su u 63 slučaja (88,7 odsto) društvene mreže bile jedan od kanala distribucije. Ovo se dešava prvenstveno zato što su različiti mediji i političari/ke prisutni na raznim društvenim mrežama, što omogućava da govor mržnje i drugi problematični diskurs dopru do mnogo šire publike nego što je to slučaj sa tradicionalnim medijima. Posebnu zabrinutost izazivaju neregistrovani portali, od kojih neki imaju snažno prisustvo na internetu, uključujući aktivnosti na više društvenih mreža.

Poređenja radi, slučajevi u kojima je govor mržnje ili štetni narativi šireni i kroz samo jedan izvor čine ukupno 10 slučajeva (12,3 odsto). Ovo ukazuje na to da je prevladavajući obrazac distribucije istih kroz različite platforme.

Online portali su takođe najzastupljeniji kanal kada je riječ o slučajevima sa jednim medijem. Od 10 slučajeva sa jednim medijem, šest je distribuirano putem online portala, dok su preostala četiri objavljena na društvenim mrežama.

Tradicionalni mediji – televizija, novine i radio, obuhvatili su 30 slučajeva, ali su svi ti slučajevi distribuirani putem više drugih kanala, što znači da tradicionalni mediji kao jedini kanal distribucije nijesu zabilježeni ni u jednom slučaju.

Grafikon 5. Tipovi kanala distribucije

Komparativna analiza

Komparativna analiza govora mržnje u Crnoj Gori otkriva duboko ukorijenjenu kulturu netolerancije i diskriminacije po osnovu etničke i nacionalne pripadnosti, roda, političke opredijeljenosti i ideologije. Posebno se ističe kombinacija etničke i vjerske diskriminacije sa istorijskim revizionizmom, što produbljuje društvene podjele oko pitanja etničkog identiteta.

Etnička diskriminacija, rasizam i ksenofobija ostaju izraženi, pri čemu brojni incidenti reflektuju kontinuirane etnonacionalne tenzije u Crnoj Gori. Ovi narativi često kombinuju direktne uvrede i derogativne prikaze etničkih grupa sa političkim i optužbama zbog događaja iz istorije, povezujući istorijski revizionizam i nacionalizam. Posebno je to vidljivo u napadima na etničke Albance i u negiranju ili falsifikovanju činjenica vezanim za zločine iz prošlosti, poput genocida u Srebrenici, što perpetuira stereotipe i podstiče nacionalističke sentimenta.

Značajne tenzije u protekloj godini takođe su bile povezane s etničkim identitetom, s porastom napetosti između crnogorskog i srpskog identiteta, ali i uz uključivanje vjerskog identiteta.

Rodna diskriminacija je takođe raširena, sa seksizmom, seksualnim uznemiravanjem i mizoginijom duboko ukorijenjenim u društvu. Ovo se ogleda u derogativnim prikazivanjima žena u politici, napadima na aktivistkinje i prijetnjama upućenim novinarkama, što dodatno doprinosi objektivizaciji žena i marginiji.

Politička i ideološka polarizacija dodatno podstiče društvene podjele, s tim da su pojedinci/ke targetirani zbog svojih uvjerenja kroz negativni diskurs, napade i satanizaciju pojedinih ličnosti ili ideologija. Nacionalistički pokreti, uključujući narativ o četničkom pokretu, pojačavaju etničke i nacionalističke tenzije, često uz istorijski revizionizam i glorifikaciju kontroverznih ličnosti.

Incidenti se kreću od direktnih napada, verbalnog uznemiravanja i fizičkih prijetnji, do suptilnijih oblika diskriminacije u medijskim prikazima i javnom diskursu. Uprkos njihovoj naizgled jednostavnoj formi, ovi narativi su vrlo efektni u promovisanju netolerancije, oslanjajući se na stereotipe, stigmatizaciju i dezinformacije kako bi targetirali etničke i vjerske manjine, žene, političke protivnike i seksualne manjine.

Preventivne i naknadne mjere za suzbijanje narativa mržnje i dezinformacija

Tokom perioda monitoringa, u 2024. godini došlo je do primjene seta novih zakona o medijima i audiovizuelnim uslugama, kao i Medijske strategije Vlade Crne Gore.

Primjena novih zakona trebala je da osnaži odgovor na širenje govora mržnje, osiguravajući ubrzane sudske postupke i jačanje uloge regulatornih tijela i samoregulacije. Novi Zakon o medijima, između ostalog, omogućava ubrzane sudske postupke zbog širenja mržnje prema svim zajednicama, a ne samo prema manjinskim grupama, kao i ubrzane postupke na osnovu zahtjeva strane koja traži zaštitu određenih prava, a ne isključivo po inicijativi tužioca, kako je to bilo ranije.

Godinu nakon usvajanja novih zakona o medijima, audiovizuelnim medijskim uslugama i nacionalnom javnom servisu, vlasti još uvijek nijesu osigurale njihovu efektivnu primjenu. Parlament još nije imenovao nove članove Savjeta Agencije za elektronske medije, a javni poziv za članove Savjeta RTCG, čiji mandat ističe u junu ove godine, objavljen je tek u maju, iako je to po zakonu trebalo uraditi u februaru, kako je istakla i Evropska komisija (EK) u redovnom izvještaju.

EK je takođe izrazila zabrinutost u vezi sa imenovanjem generalnog direktora RTCG-a, čije je postavljenje na to mjesto osporeno u više sudskih presuda, ali uprkos svemu on je ponovo imenovan u avgustu 2024. EK navodi probleme sa transparentnošću i zakonskom procedurom izbora generalnog direktora RTCG, te poziva na sprovođenje sudskih rješenja. U međuvremenu, javni servis prikazuje sve manji broj kritičkih glasova prema aktuelnim vlastima.

Crnogorske institucije suočavaju se sa izazovima u efikasnom sprječavanju ili reagovanju na različite oblike govora mržnje, uključujući sadržaje koji su diskriminatorni, mizogini ili na drugi način štetni. Iako pravni okvir, posebno Krivični zakon, pokriva većinu slučajeva govora mržnje i diskriminacije, brzina sudskog procesuiranja slučajeva i broj odgovornih ostaje nesrazmjerno nizak u odnosu na učestalost govora mržnje u zemlji.

Većina inicijativa za suzbijanje dezinformacija i govora mržnje, kao i promociju medijske pismenosti u Crnoj Gori, inicirane su uglavnom od strane organizacija civilnog društva.

Zaključak

Tokom proteklih deset godina, u Crnoj Gori kontinuirano raste govor mržnje, diskriminacije i širenja dezinformacija, posebno putem digitalnih kanala kao što su online mediji, mobilne aplikacije i društvene mreže. Neprijateljski narativi usmjereni na rod, političku pripadnost, vjeru, etničku pripadnost, nacionalnost i ideologiju stekli su značajnu vidljivost, ostavljajući štetne posljedice po već podijeljeno društvo. Socijalne mreže, određeni politički akteri i uticajne ličnosti na društvenim mrežama ostaju glavni izvori ovog štetnog sadržaja, a često ne odgovoraju zbog toga.

Iako zakonski okvir za rješavanje ovih problema postoji, primjena je slaba i ne pruža adekvatan odgovor na hitan i opasan izazov po stabilnost. Vlasti pokazuju ograničenu posvećenost, resurse i odlučnost u sprječavanju i suzbijanju govora mržnje. Iako su policija i tužioci reagovali u nekim od najozbiljnijih slučajeva, njihovi odgovori su nedosljedni, reaktivni umjesto proaktivni i često dolaze tek nakon snažnog pritiska civilnog društva, medija ili šire javnosti. Čak i kada se slučajevi procesuiraju, izrečene kazne nijesu dovoljne da odvrate od netolerancije, mizoginije i govora mržnje.

Organizacije civilnog društva sa malim brojem odgovornih medija, spadaju u rijetke aktere koji dosljedno rade na dokumentovanju i suzbijanju govora mržnje i dezinformacija, podizanju javne svijesti i jačanju medijske pismenosti građana/ki. Međutim, njihovi napori su ograničeni nestabilnim projektno-orijentisanim finansiranjem i nedostatkom sistemske podrške, što otežava održivost profesionalnog i dugoročnog rada u ovoj oblasti. Hitno je potrebna bliža saradnja između državnih institucija i civilnog društva kako bi se riješili diskriminatorni i neprijateljski narativi u javnom prostoru.

Rješavanje problema govora mržnje, diskriminacije i dezinformacija u Crnoj Gori zahtijeva sveobuhvatan i kontinuiran pristup. To uključuje jačanje zakonskog okvira, osiguravanje efikasnije i dosljednije akcije policije i pravosuđa, podršku civilnom društvu i stvaranje iskrene saradnje između svih ovih sektora. Bez takvih koordinisanih mjera, kontinuirano širenje štetnih narativa nastaviće da produbljuje društvene podjele, slabi demokratske procese i ugrožava društvenu koheziju u Crnoj Gori.

IZVJEŠTAJ O MONITORINGU
GOVORA MRŽNJE U MEDIJIMA
U CRNOJ GORI

Co-funded by
the European Union

Norway

